

KUNNSKAPSDEPARTEMENTET
PB 8119 DEP
0032 OSLO

Deres ref:

Oslo, 8. desember 2008-12-08
Vår ref: Sigrid Helland / DOK-2008-03535

INNSPILL TIL FORSKNINGSMELDINGEN

HSH viser til Kunnskapsdepartementets web-side der det inviteres til å komme med innspill til Forskningsmeldingen 2009. Vi synes det er positivt at departementet inviterer til en slik bredt anlagt høring og takker for denne anledningen til å fremme våre synspunkter til det pågående meldingsarbeidet.

HSH er landets ledende nærings- og arbeidsgiverorganisasjon innen privat tjenesteytende sektor, og representerer om lag 12 400 virksomheter innen handel, service, frivillig sektor, helse, utdanning, kultur og forretningsmessig tjenesteyting. Om lag 20 høyere utdanningsinstitusjoner, hvorav flesteparten mottar statlig støtte, er medlemmer i HSH, i tillegg til et økende antall kunnskapsvirksomheter.

I invitasjonen stilles det flere store spørsmål til hvordan vi best mulig kan øke Norges samlede forskningsevne. HSH vil her peke på noen områder i forskningspolitikken som vi mener må prioriteres for å nå dette målet.

- **Tjenestesektoren må inkluderes og kunnskapen styrkes**
 - Tjenester er sektorovergripende. Tjenester representerer 60 prosent av BNP og $\frac{3}{4}$ av alle arbeidsplasser i Norge. Økt forskningsevne innen tjenester er viktig for å styrke norsk verdiskaping og for å nå det nasjonale målet om å øke næringslivets forskningsinnsats
 - Kunnskapen om FoU i tjenester er relativt svak. Det bør nedsettes et større utredningsprosjekt som må materialisere seg i et nytt virkemiddeldesign for økt FoU på tjenesteområdet.
- **Virkemidler for økt kommersialisering av forskningsresultater**
 - 95 prosent av midlene til forskning går utenom næringslivet. Det må derfor utvikles gode virkemidler for kommersialisering av forskningsresultater, for å sikre mer verdiskaping og velferd ut av vår forskningsinnsats.
 - Få næringsrettede virkemidler er innrettet for å støtte FoU i tjenester. Brukerstyrt innovasjonsarena og skattefunn treffer tjenesteområdet og må prioriteres.

- **Samarbeid akademia og næringsliv**
 - Det må satses mer på forsøk og forskning knyttet til ulike modeller for samarbeid mellom akademia og næringsliv, knyttet til bedriftsbachelor, bedriftsmaster og næringsPhD.
 - Det må utvikles finansieringsmodeller som belønner forpliktende og systematisk samarbeid mellom akademia og næringsliv
 - Ordningen med næringsPhD må fortsette og inkludere virksomheter i tjenesteytende sektor
 - Andre ordninger, spesielt innrettet mot små - og mellomstore bedrifter, må utvikles.

- **Rekruttering og mobilitet**
 - Forskningsmeldingen bør vurdere egne forskningsuniversiteter eller eliteuniversiteter som tiltak for å øke rekrutteringen av forskere og studenter.
 - Universitetene og høyskolene må bli mer attraktive arbeidsplasser for å tiltrekke de mest talentfulle og best kvalifiserte til en forskerkarriere. Lønnsnivå er her et kriterium som må vurderes.

- **Private høyskoler**
 - Forskningsmeldingen må se sektoren under ett, slik at private og statlige høyskoler sikres like vilkår
 - Private høyskoler må få tilgang til strategiske forskningsbevilgninger på lik linje med statlige

1. Tjenestesektoren må inkluderes og kunnskapen styrkes

Norsk økonomi går fra å være produktorientert til å bli mer tjenesteorientert. Dette bekreftes blant annet i en ny OECD rapport (2008) som setter fokus på at det i Norge, også innenfor tradisjonell industri, blir viktigere med tjenester. Det er flere grunner til dette: økonomisk vekst, økte forventninger til velferdsstaten og økt internasjonal handel har gitt nye markeder. Tjenester har også fått en større rolle som innsatsfaktor i industrien, noe som har lagt til rette for et mer tjenesteytende næringsliv. Videre påvirker kunnskapsintensive tjenester økonomien positivt - de er kilder til FoU hvor verdiskapingen skjer gjennom endringer hos kunden. Dette får på sikt en positiv samfunnsøkonomisk gevinst som går langt utover den rent bedriftsøkonomiske.

I dag utgjør tjenester 60 prosent av BNP og om lag $\frac{3}{4}$ av alle arbeidsplasser i Norge. Om noen år nærmer vi oss trolig 80 prosent. Som en konsekvens av tjenestenæringenes omfang vil kontinuerlig FoU og innovasjon i disse næringene ha svært stor betydning for landets samlede produktivitetsutvikling. Mange land har igangsatt prosjekter for å utforme politikk og finne gode løsninger for å møte de utfordringer som FoU i tjenester står overfor. For å møte globale utfordringer, øke verdiskapingen og øke vår velferd og helse er det avgjørende med økt evne til forskning innenfor området tjenester. Derfor mener vi at FoU og innovasjon i tjenester bør være et helt sentralt tema i den nye forskningsmeldingen.

Tjenester er sektorovergripende

Tjenester finnes over alt, i alle bransjer, næringer og sektorer. Dette mener vi bør synliggjøres i forskningspolitikken. Vi mener at dagens FoU og innovasjonspolitik i alt for stor grad er drevet etter sektorprinsippet. Dette synet understøttes i rapporten fra OECD om norsk innovasjonspolitik (2008).

I rapporten pekes det spesielt på at mål- og resultatrapporteringen fra Innovasjon Norge bærer preg av sterke sektorhensyn fra de ulike bevilgende departementer. De samme problemstillingene finner vi innen forskningspolitikken, der forskningsrådet mottar mange tildelingsbrev med øremerkede tematiske satsinger. Etter vårt syn skaper dette koordineringsproblemer og et sterkt behov for en overordnet nasjonal koordinering. En overordnet styring av forsknings- og innovasjonspolitikken vil etter vårt syn også redusere behovet for detaljstyring av Norges forskningsråd og Innovasjon Norge, og åpne for at virkemiddelapparatet i større grad kan foreta egne prioriteringer etter brede nasjonale hovedlinjer.

Behov for økt kompetanse om FoU i tjenester

HSH mener forskningsmeldingen bør foreta en tydelig prioritering av forskningsområder fremover. Forsknings- og innovasjonsstrategiene må samkjøres ut fra hensyn til hvor samfunnets utfordringer er størst, hvor vi har størst potensial og hvor vi har de beste forskningsmiljøene. HSH mener FoU i tjenester bør være et prioritert område.

Kunnskapsgrunnlaget om tjenester og FoU i tjenester er beheftet med en rekke svakheter. Statistikkgrunnlaget er mangelfullt, og innebærer sannsynligvis en underrapportering av tjenestenærings innovasjon og FoU-investeringer. Tjenestebegrepet dekker over en svært heterogen gruppe aktiviteter og næringer med ulike egenskaper. Mye av FoU- og innovasjonsaktiviteten som foregår i tjenestesektoren er markedsdrevet og faller også utenfor den tradisjonelle forståelsen av FoU og innovasjon.

For å legge til rette for økt fremtidig verdiskaping mener vi det er nødvendig å styrke det vitenskapsteoretiske kunnskapsgrunnlaget om FoU og innovasjon som foregår i tjenestenæringene og tjenesteinnovasjon generelt. Vi mener derfor at det som ledd i arbeidet med forskningsmeldingen bør nedsettes et større forsknings- og utredningsprosjekt, som må materialisere seg i et radikalt nytt virkemiddeldesign overfor FoU-aktivitet i tjenester. Vi må forske for å forstå, og også tjenestesektoren trenger forskning. At tjenester prioriteres som forskningsområde vil ikke bare øke kunnskapen på området, men også på sikt gjøre det mer attraktivt å forske på dette feltet.

HSH vil også vise til at FoU i tjenester er et sterkt prioritert område i forsknings- og innovasjonspolitikken i andre nordiske land. Både Finland og Danmark har utarbeidet nye nasjonale strategier om tjenesteinnovasjon. Det samme gjelder for Irland.

2. Virkemidler og kommersialisering av forskningsresultater

Kommersialisering av forskningsresultater

Til tross for sterk produktivitetsvekst viser det seg at FoU- og innovasjonsaktiviteten i norske bedrifter er lavere enn i mange andre land. The European Scoreboard plasserer Norge under gjennomsnittet til 25 EU-land. Norge skårer ikke svakt på alt. Vi skårer godt på noen indikatorer, og til dels svært dårlig på andre. Der vi i følge undersøkelsen virkelig svikter, med ned mot en i fjerdedel så gode resultater som i EU, er:

- Det er for lite privat kapital til FoU og innovasjon
- Vi utvikler for få nye produkter og tjenester

Offentlig støtte til FoU ligger på omkring 15 mrd. kroner årlig i Norge. I følge Nifu Step mottar universitets- og høyskolesektoren ca 62 prosent av disse pengene, og instituttsektoren drøye 33

prosent. Vi bruker penger på forskning fordi dette gir innovasjon, verdiskaping og velferd. Når 95 prosent av virkemidlene går utenom næringslivet, synes imidlertid ikke koblingen å være god nok. HSH mener at virkemidler for økt FoU i sterkere grad må være utløsende for aktiviteter i næringslivet. Hvis ikke vil bare økte midler til forskning være kostnadsdrivende for produksjon av FoU, og til dels gi FoU innen områder der næringslivet ikke trenger det.

I lys av dette synes det desto mer viktig å utvikle gode virkemidler som kan sikre økt anvendelse og kommersialisering av forskningsresultater. Dette er en utfordring både for de etablerte bedriftene og FoU-institusjonene, og det 'ufødte næringsliv'. Det overordnede målet i denne sammenheng er ikke å tjene penger, men å overføre forskningsresultater til verdier for samfunn og næringsliv. Samfunnet må anse dette som en investering i nytt kunnskapsbasert næringsliv og både universitet og høyskolene må betrakte kommersialiseringsarbeidet som et samfunnsansvar. Økt innovasjon vil forøvrig styrke universitetets relasjon til næringslivet og gjøre universitetet mer synlig. I jakten på gode forskere internasjonalt og interesserte, sultne studenter, vil det være en stor fordel at de ser at universitetet jobber profesjonelt med næringslivet, og at det kommer spin-outs og annen innovasjon fra forskningen.

HSH er kjent med at det i forbindelse med evalueringen av FORNY-programmet nå pågår et arbeid i regi av forskningsrådet som har et bredt fokus på mulig framtidig innretning på virkemidler for kommersialisering av forskningsresultater. Vi mener dette er et svært viktig og sentralt tema som bør følges opp i forskningsmeldingen, herunder rollen til TTO-ene (Technology Transfer Offices).

Næringsrettede virkemidler for økt FoU i tjenester

Litteratur på området og/eller evalueringer av støtteordninger¹ underbygger oppfatningen av at tjenestenæringer er underrepresentert når det gjelder tildeling av direkte støtte eller befinner seg på "kanten av dagens kjerneprogrammer". Hvorvidt dette skyldes at dagens virkemidler og kriterier for støtte ikke fanger opp FoU og innovasjon i tjenester, eller om søknadene fra tjenestenæringene er relativt få og for dårlige, kan diskuteres. Muligens er det en kombinasjon av flere årsaker. Vi mener imidlertid dagens direkte virkemidler ikke er tilpasset tjenesteinnovasjon på to punkter:

1. Prosjektsøknader inneholder parametre som er i veien for eller slår ut feil for tjenesteyting (vekt på produkt delen og ikke hele forretningsmodellen). Dette går igjen i addisjonalitetsundersøkelser av effekten av virkemidlene. Virkemidler som skal bidra til økt innovasjon i tjenester bør innebære et fokus på markedet, der utnyttelse av nye forretningsmuligheter og interne prosesser i bedriftene står sentralt.
2. Virkemidlene er i for stor grad fokusert på størrelsen på bedriften, geografisk lokalisering og særskilte bransjer/sektorer. For å bidra til økt FoU-aktivitet i tjenestebedrifter er det viktig å utforme virkemidler som heller fokuserer på å skape innovasjonskultur og åpne, forpliktende nettverk.

HSH vil også nevne at det finnes næringsrettede virkemidler som fungerer godt, for eksempel **Brukerstyrt innovasjonsarena** og **SkatteFunn**. Dette er virkemidler som har vist seg å treffe bedrifter innen tjenestenæringer.

¹ Econ-rapport 2005-080, , Sintef-rapport stf50 a06092, nylig evaluering av Skattefunn

SkatteFunn er det virkemidlet som i dag utløser mest FoU-basert innovasjon i norsk næringsliv. Dette er en ordning som favner vidt, den omfatter alle foretak uavhengig av bransje og størrelse, og det er foretakene selv som velger ut prosjekter. Vi mener SkatteFunn bidrar til å bevisstgjøre bedrifter om egen FoU, som i neste omgang vil øke tilfanget av FoU-prosjekter også mot andre, mer direkte virkemidler. SSBs evaluering av SkatteFunn viser at det er foretak som *per definisjon* gjør lite FoU og har høy prosentvis vekst som får mest ut av ordningen per FoU-årsverk. Dette er typisk for en del virksomheter som driver med tjenesteyting. Det alt vesentlige av økonomiske resultater i disse bedriftene er ofte skapt ved FoU og innovasjon på områder som nye forretningsmodeller, nettverk, salgskanaler, branding og kundeopplevelser. Nyere forståelse av innovasjon i tjenestesektoren viser imidlertid at denne typen FoU er underkjent og ofte faller utenfor den tradisjonelle restriktive FoU-definisjonen (frascati-definisjonen). Dette underbygges også av SkatteFunnns egen statistikk som viser høyere avslagsprosent i tjenesteytende virksomhet. Vi mener derfor at det er behov for å vurdere å utvide FoU-definisjonen i ordningen. Blant annet kan det være nødvendig med en oppdatering av FoU-definisjonen kun på grunnlag av enkelte endringer i EØS-avtalens regelverk for statsstøtte.

3. Samarbeid akademia og næringsliv

Universiteter og høyskoler har en viktig rolle som skapere av kunnskap for bruk i næringslivet, og de blir også utfordret til å engasjere seg mer i FoU-prosesser i næringslivet. Samtidig viser en undersøkelse at det er et mindretall av norske bedrifter som samarbeider med universiteter og høyskoler (Salte 2007, s. 42, tabell 47a). Kun tolv prosent av respondentene har oppgitt at disse aktørene er av stor betydning for innovasjonssamarbeidet (Salte, s. 43, tabell 48a).

Samarbeid mellom akademia og næringsliv kan foregå på flere måter. HSH etterlyser eksempelvis samarbeid der arbeidslivet i større grad involveres i planlegging og gjennomføring av høyere utdanning, både på bachelor-, master- og doktorgradsnivå. Det er behov for mer systematisk kunnskap om ulike modeller for slikt samarbeid og effekten av dem. Det bør dermed legges til rette for forsøksvirksomhet og forskning på feltet. Dette er en problemstilling vi mener forskningsmeldingen bør belyse.

HSH mener finansieringssystemet må stimulere til økt samarbeid mellom utdanningsinstitusjonene og mellom institusjonene og næringslivet. For å få til økt samarbeid mellom akademia og næringsliv må det etableres incentiver som gjør det attraktivt å ta del i og utvikle slikt samarbeid.

Kunnskapsintensive tjenesteytere har gjennomgående en høyt utdannet arbeidskraft, noe som skulle tilsi muligheter for et godt samarbeid med forskningsmiljøer. Mange tjenesteytende bedrifter mangler imidlertid tradisjoner for et slikt samarbeid. Dette gjelder særlig for samfunnsvitenskaplig basert forskning og tjenesteytere som operer innen "ikke-tekniske" domener. Når tradisjonene mangler, krever det ekstra innsats for å definere mål og aktiviteter som både er matnyttige og har nyhetsverdi utenfor organisasjonen. HSH har derfor støttet etableringen og den økte satsingen på Nærings-PhD gjennom forskningsrådets BIA-program. Dette vil kunne bidra til å styrke koblingen mellom forskningsinstitusjoner og næringsliv. HSH mener det er behov for fortsatt satsning på denne ordningen inn mot tjenestesektoren.

Ordningen med NæringsPhD er imidlertid ikke like hensiktsmessig for alle typer virksomheter. Det er derfor viktig å finne fram til virkemidler som også er tilpasset små og mellomstore bedrifter. HSH er kjent med at Danmark har innført en lignende ordning kalt "Videnpiloter", hvor SMB kan få økonomisk støtte til å ansette høyt utdannede personer. Målet med ordningen er å styrke samarbeidet mellom SMB og forskningsinstitusjonene, samt å få høyt utdannede ut i distriktene.

4. Forskerutdanning og rekruttering

Utfordring: Ivareta bredde samtidig som man skaper vinnere

Det er viktig at forsknings- og utdanningssystemet favner og er tilpasset bredden i norsk næringsliv. Universiteter og høyskoler har varierte, brede og sammensatte fagtilbud og forskningsmiljøer. Dette representerer en stor styrke og ressurs som det har tatt lang tid å bygge opp, og som det er viktig å bevare. De brede institusjonene må gis mulighet for vekst og utvikling.

Samtidig som verden blir stadig mer global, blir den også mer spesialisert. Det er derfor vanskelig å se at norsk forskning skal kunne hevde seg på bred front i toppsjiktet internasjonalt, både med hensyn til originalitet og kvalitet. Dette taler isolert sett for en ekstra satsing på spesielt gode og lovende miljøer. Vi må våge å satse på "eliten". HSH er i den sammenheng positiv til opprettelsen av sentre for fremragende forskning.

Etter HSHs vurdering bør vi også vurdere om det kan være en ide å ha egne forskningsuniversiteter - eller ett eller to "eliteuniversiteter" i Norge. Dette vil kunne gjøre Norge mer attraktivt for dyktige internasjonale forskere og studenter, høyne kvaliteten på norsk høyere utdanning, og berede grunnen for økt eksport av utdanningstjenester (som er en verdiskapende virksomhet i seg selv).

Rekruttering

Det er derfor viktig at forskningspolitikken fokuserer på rekruttering. Hvis man ikke klarer å rekruttere flere dyktige mennesker til forskning, kan vekst i forskningsinvesteringene ikke oppnås uten at kvaliteten på forskningen faller. HSH ser derfor positivt på at det satses på forskerrekruttering gjennom opprettelse av om lag 200 rekrutteringsstillinger neste år. Denne satsningen må fortsette.

For å nå målsetningene om at flere av de mest talentfulle og best kvalifiserte skal velge en forskerkarriere, er det nødvendig med tiltak for at universitetene og høyskolene skal bli mer attraktive arbeidsplasser. Vi må gjøre det attraktivt å drive med forskning. Viktige faktorer for attraktivitet er naturlig nok lønn og kvalitet. I dag har vi en situasjon med høy rekruttering, samtidig som lønnsnivået for forskere i Norge er lavt sammenlignet med både forskerlønningene i våre naboland og lønn i privat næringsliv. Dette gjør det også vanskelig å rekruttere både dyktige forskere og de beste studentene, som er fremtidens forskere, fra utlandet. Dette er utfordringer som vi mener forskningsmeldingen bør ta tak i.

Mobilitet mellom universitets- og høyskolesektoren og næringslivet

HSH vil påpeke at ovennevnte er særlig viktig med tanke på å få en nødvendig vekselvirkning mellom universitets- og høyskolesektoren og næringslivet. Mobilitet mellom universitets- og høyskolesektoren og næringslivet innenfor forskning er svært viktig, og et kriterium for kvalitet. Dette både for å gjøre kunnskap tilgjengelig for næringslivet, og å gjøre forskere kjent med hvilke utfordringer næringslivet står overfor, jf. punkt 3 om samarbeid mellom academia og næringsliv.

5. Private høyskoler

HSH vil fremheve viktigheten av at forskningsmeldingen behandler universitets- og høyskolesektoren under ett. Krav til kvalitet er felles for både de private og de offentlige institusjonene, og arbeidet med å skape og videreutvikle faglig sterke forskningsmiljøer må også innbefatte de private.

Universitets- og høyskolesektoren består av både statlige og private institusjoner, som sammen bidrar til et utdanningssystem med stor grad av mangfold, og med spesialisering innenfor et bredt spekter av fagområder.

Innenfor flere fagområder er private høyskoler ledende. Det gjelder eksempelvis innen sykepleierutdanning, førskolelærerutdanning, teologi, IKT, økonomi og ledelse. Lange tradisjoner, fokus på kvalitet og videreutvikling av eget særpreg kjennetegner mange av de private institusjonene. Mange av dem har fremmet selvstendighet for egen institusjon og eget verdigrunnlag og er dermed viktige bidragsytere for å sikre et bredt og mangfoldig utdanningssystem med dybdekompetanse innenfor alle fagområder.

Private høyskoler ønsker å satse på forskning og forskerrekruttering, men de må settes i stand til det. Mindre institusjoner må gjennom ordningen med strategisk forskningsbevilgning kunne bygge opp forskerkompetanse. HSH er kjent med at kriteriene for tildeling av stipendiatstillinger i 2009 baseres dels på publikasjonspoeng pr høyskole (to år i forveien), og dels på ekstern finansiering (fra bedrifter, enkeltpersoner, Forskningsrådet m.v.) og antall doktorgrader. Av disse faktorene vektlegges publikasjonspoeng med 50 pst, mens de to andre kriteriene vektes med til sammen 50 pst. For de mindre høyskolene betyr dette at det blir svært vanskelig å konkurrere om stipendiatstillinger med de større institusjonene. Etter HSHs syn må Kunnskapsdepartementet også utvikle verktøy som gjør at de mindre institusjonene kan konkurrere om stipendiatstillinger på likeverdige betingelser. Forskning, herunder stipendiatstillinger, er viktig også for de mindre høyskolene når de skal utvikle og styrke sin kompetanseprofil. Slik situasjonen er i dag havner mange i en negativ spiral gjennom nedgang i den resultatbaserte forskningsbevilgningen og ingen tilgang på stipendiat. Dette svekker høyskolene og gir et dårligere grunnlag for et likeverdig og mangfoldig universitets- og høyskoletilbud i Norge.

Vennlig hilsen

HSH

Harald J. Andersen
Avdelingssjef

Sigrud S. Helland
Fagsjef